

120. výročí narození a 50. výročí úmrtí doc. RNDr. Waltera Černého

120th Anniversary of the Birth and 50th Anniversary of the Death of Assoc. Prof. Dr. Walter Černý

Kdo jiný by si více zasloužil alespoň krátkou vzpomínku právě v časopisu *Sylvia* než doc. Walter Černý (pro nás studenty byl vždy uctívaným **panem** docentem). Vždyť byl od jeho založení plných 24 let jeho redaktorem (1936–1959) a kmenovým autorem. A nejen to. Pečlivě pročítal, upravoval a mnohým amatérům přímo přepisoval dodávané články a opatroval je i cizojazyčnými souhrny,

aby byly vhodné pro tehdy jediný náš ornitologický časopis. Dělal to s nadšením a rád, bez nároků na jakoukoliv vděčnost, natož pak odměnu (to ostatně bylo v té době prakticky vyloučené). Snad právě proto neměl tolik času, aby se věnoval mnohem více vlastní vědecké práci, což mu bylo někdy vyčítáno. Vždyť právě amatérští ornitologové ho navštěvovali na jeho pracovišti velmi

často a on se jim vždy velice přátelsky věnoval při odkládání vlastní publikační činnosti. Zjevně příliš neusiloval o budování vlastní kariéry. O to více se věnoval práci pedagogické a vychoval nejen obrovské množství ornitologů, ale i dalších odborníků pracujících na významných zoologických, ekologických a ochranářských postech. I já jsem měl tu čest patřit na přírodovědecké fakultě UK v Praze k jeho žákům. Už s mými spolužáky jsme se mnohokrát pozastavovali nad tím, proč již dávno není profesorem (docentem se stal už v r. 1956). Teprve mnohem později jsme se dozvěděli, že hlavní příčinou bylo to, že se znelíbil tehdejšímu vedení přírodovědecké fakulty určitě tím, že nikdy nebyl členem KSČ, a že nebyl ani jinak dostatečně politicky aktivní; snad i včetně toho, že byl na rozdíl od mnoha z nich velmi oblíbeným a vyhledávaným pedagogem. Jak již dříve výstižně konstatoval jeden z jeho prvních žáků, prof. Z. Veselovský, bude vždy hanbou přírodovědecké fakulty, že díky zlovolným pletichám nebyl jmenován vysokoškolským profesorem, přestože znalostmi a schopnostmi by si to plně zaslouhoval. Doc. Černý byl doslova chodící encyklopedií a problémy svých studentů často vyřešil na místě – mnohdy se jen obrátil od stolu do své obsáhlé knihovny a vyndal příslušný separát či poradil, na koho se obrátit u nás či v zahraničí. Byl to on, kdo jako první začal na Karlově univerzitě přednášet jako samostatný obor zoologii obratlovců. Jeho skvělá skripta vydaná v r. 1966 byla na dlouhý čas jedinou učebnicí morfologie a systematiky strunatců. Stejně tak jeho první určovací barevná ornitologická příručka *Ptáci*, která vyšla v r. 1980, byla svého času mimořádným dílem, opatřeným kromě českého a vědeckého názvosloví i názvy ruskými, německými, anglickými a francouzskými. Vydaná byla však pod názvem *Welcher Vogel ist*

das? nakladatelstvím Artia již v r. 1973 v němčině.

S tím vším velmi úzce souvisí aktivita doc. Černého v Československé ornitologické společnosti – ČsOS (dnes České společnosti ornitologické – ČSO, neboť její tehdejší zkratka ČOS v době komunistických persekucí příliš připomínala Českou obec sokolskou, takže bylo zapotřebí ji přejmenovat), kterou již jako student v r. 1926 pomáhal zakládat, a v níž byl v letech 1941–1955 jednatelem a v období 1955–1975, tedy 21 let jejím nejdéle fungujícím předsedou (téměř stejně byl v předsednické funkci jeho nástupce prof. Veselovský). V letech 1966–1972 byl i předsedou Československé společnosti zoologické při ČSAV.

Podívejme se alespoň krátce na celou životní pouť doc. Černého. Narodil se 5. 11. 1905 v Hamburku a přes Prahu, Uherský Ostroh (otcovu rodiště) a Žilinu (v r. 1925 tam maturoval) se dostal zpět do Prahy, kde začal studovat na přírodovědecké fakultě UK, na které byl v r. 1931 promován doktorem přírodních věd, když se jeho disertační práce týkala ptáčích malárií a dalších krevních parazitů. Po absolvování přírodovědecké fakulty pracoval nejprve ve Státním zdravotním ústavu v Praze (1931–1946), kde získal především endokrinologické vědomosti i jako vedoucí endokrinologické laboratoře (snad odtud pocházejí jeho mimořádně široké biologické znalosti). Potom přešel na PřF UK jako asistent na vyzvání svého učitele, výborného zoologa, veřejnosti známého jako velmi aktivního spisovatele a popularizátora myslivosti, prof. J. Komárka, kde působil až do své smrti (5. 4. 1975). Pomáhal při budování katedry zoologie na nové přírodovědecké fakultě Palackého univerzity v Olomouci, kde v letech 1946–1955 současně i pracoval. Zasloužil se o vznik mammaliologické sekce Přírodovědeckého sboru Národního muzea v Praze a trvale

podporoval mammaliologický časopis *Lynx* (však i tam vyšla na něho vzpomínka). Trvale udržoval soukromé styky s vědeckými pracovníky ve východní i západní Evropě (Formozov, Dementěv, Keve, Stresemann, Glutz von Blotzheim a další), což bylo tehdy velmi cenné při získávání nedostatkových vědeckých a studijních materiálů. Pracoval v řadě našich i zahraničních vědeckých a odborných společností. Byl členem Mezinárodního ornitologického komitétu, členem redakční rady časopisu *Alauda*, dopisujícím členem Maďarského ornitologického institutu a Deutsche Ornithologen-Gesellschaft.

Doc. Černý miloval jižní Čechy, pravidelně trávil i s rodinou polovinu prázdnin na biologické stanici Karlovy univerzity na Blatné, později zvláště na terénní stanici v přírodní rezervaci Velký a Malý Tisý. I já jsem se tam za ním občas zastavoval a při každé mé pozdější návštěvě stanice jsem si mnohdy vybavoval sytý hlas jeho manželky,

když za ním volala na rybník: „*Walter, večere*“. Právě na Tisém vznikla řada jeho ornitologických prací. Doc. Černý se hodně věnoval kachnám, např. šíření poláka chocholačky na Lnářsku, později i na Moravě a rzozhlávce rudozobé. Na Blatné prokázal první zahníždění kulíka písečného, napsal i o prvním a jediném nálezu pěvušky horské u nás. Aktivní byl i v horách, v Karpatech se se svými studenty věnoval lindušce horské. Dlouhodobě se věnoval avifauně Prahy, pravidelně organizoval zimní sčítání vodních ptáků na Vltavě, do kterých zapojoval i své studenty (viz např. práce o racku chechtavém v Praze či o racku bouřním v Československu). Za zmínku stojí i Dodatky v knize J. Bauma *Ptactvo velké Prahy*.

Jeho pečlivé zápisky ve staničních knihách se staly cenným materiálem při zpracovávání avifauny ČSSR – byl spoluredaktorem prvních vydání několikadílné *Fauny ČSSR, Ptáci – Aves*.

Samozřejmě ho zajímala i ochrana přírody a ptáků (viz články o ochraně dravců či o výstavbě sídlišť ve vztahu k ochraně ptactva). Čilé kontakty udržoval se slovenskými kolegy, organizoval exkurze pro členy ČsOS nejen do jižních Čech, ale i na jižní Moravu. Na pravidelných schůzích ornitologické společnosti zavedl oblíbenou a s velkým zájmem očekávanou rubriku *Ornitologické novinky*, které přednášel nejen on sám (určitě to bylo už v r. 1949), ale aktivně se na ní podíleli i účastníci schůzí, a která se udržela na jejich programech neuvěřitelně dlouhou dobu – asi 60 let.

Doc. Černý založil tradici výjezdů svých studentů na Biologickou stanici Serrahn v tehdejší NDR, které tehdy šéfoval Ing. Hubert Weber, který vystudoval VŠ lesnickou ve Zvolenu a byl jeho dlouholetý přítel. Právě tam mnozí studenti zůstávali třeba přes celé prázdniny a získali tak dokonalé znalosti v určování ptáků nejen co se týče druhů a pohlaví,

ale podle stavu opeření i stáří, a zvládali i metody jejich odchytu. Často se k nim připojovali i studenti jiných univerzit či škol i amatérští ornitologové, včetně starší generace, např. F. Hejl-Mračovský, M. Závora, M. Záruba a další. Jako první tam vyjel v r. 1963 jeho syn Honza, následoval Jan Hora, který tam byl dokonce v r. 1970 zaměstnán. Pobyty v Serrahnu se tak staly doslova pověstnými a jejich účastníci se tam pravidelně vracívali i později.

Jen velmi málo se ví o vztahu pana docenta k myslivosti. Byl jednoznačně pozitivní. Leccos naznačuje už to, že vychoval řadu osobností, např. J. Andresku, M. Bouchnera a další, které se staly uznávanými odborníky v myslivosti, ale současně i respektovanými ornitology. Zasedal i v myslivecké komisi tehdejší Československé akademie zemědělských věd, a přestože byl znám především jako vynikající ornitolog, byl dvakrát (2015 a 2016) vzpomenut jako

významná osobnost ve *Světě myslivosti* v části Myslivecká výročí.

Já sám jsem se s panem docentem nejvíce stýkal a sblížil při přípravě prvního mapování hnízdního rozšíření ptáků v tehdejší ČSSR, které proběhlo v letech 1973–1977. V r. 1972 jsem se jako zástupce ČSSR zúčastnil konference International Bird Census Committee v Polsku a přivezl veškeré podklady k zahájení této akce i v zemích východní Evropy. Požádal jsem docenta Černého, aby mi jako předsesta ČSOS a mezi amatéry (předpokládalo se, že právě oni vykonají největší část terénní práce) nejznámější ornitolog pomohl celou akci rozjet. Pan docent ochotně souhlasil a od té doby jsme se pravidelně scházeli nejen na fakultě, ale i u něho doma na Vinohradech. Tam jsem ještě blíže poznal jeho ženu, která nám pravidelně připravovala malá občerstvení s šálky čaje. S jeho nejmladším synem Honzou jsem se znal již dlouhá léta předtím a strávil s ním v terénu i v restauračních zařízeních velmi příjemné chvíle. Pamatuji se, že v klidu prostorného vinohradského obývacího pokoje na mě nejvíce zapůsobily velké krásné obrazy známého moravského malíře Joži Uprky. O průběžných výsledcích mapování z let 1973–1974 jsme ornitologickou veřejnost seznamovali ještě oba, pak ale naprosto neočekávaně pan docent zemřel a vydání prvního *Atlasu hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/77* se nedočkal. Atlas byl tedy alespoň věnován jeho památce.

Díky těmto úzkým kontaktům jsem zdědil i jeho proslulou kartotéku pozo-

rování vzácných ptačích druhů u nás i na Slovensku, kterou neustále doplňoval z nesmírně obsáhlé korespondence s profesionálními, především ale amatérskými ornitology. I ta samozřejmě posloužila při psaní výše zmíněného kompendia *Fauna ČSSR, Ptáci*. Dokonce ani dodnes nezastarala, a ještě v současnosti si z ní mnozí zájemci vypisují nejrůznější data při tvorbě vlastních článků.

Doc. RNDr. Walter Černý byl v polovině minulého století zcela jistě naším nejznámějším ornitologem, a to nejen u nás, ale i v zahraničí. Právem se stal ornitologickou legendou, a i díky němu se náš ornitologický časopis *Sylvia* stal ve světě známým a uznávaným periodikem. Stejně tak je i jeho zásluhou, že dnes ČSO je u nás největší nevládní organizací na ochranu a výzkum ptactva a ptáci nejlépe poznanou živočišnou skupinou. Odešel v něm nejen výborný odborník s neuvěřitelně rozsáhlými znalostmi (nejen ornitologickými), ale i vynikající pedagog a ušlechtilý člověk, na jaké by se nemělo zapomenout. Přesto se tak bohužel stalo. Vzhledem k jeho nečekanému úmrtí se nikdy nestal čestným členem ČSO, ačkoliv by si to za veškerou svou činnost pro ni plně zasloužil. To pokládám za velký dluh ČSO. Nejideálnější příležitostí k napravení tohoto dluhu (in memoriam) by jistě byly oslavy 100 let existence ČSO. A navíc – zajímavou shodou okolností se den úmrtí doc. Černého shoduje s dnem založení ČSO (5. 4. 1975 a 5. 4. 1926).

Karel Šťastný